

ประเทศไทยกับการขยายบทบาทและอิทธิพลของสหภาพโซเวียต

ปี ค.ศ. 1975 นับว่าเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญของนโยบายต่างประเทศไทย เนื่องจากเป็นปีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญขึ้นทั้งภายในและภายนอกประเทศและได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดทิศทางของนโยบายต่างประเทศไทยในระยะต่อมา การเปลี่ยนแปลงภายนอกประเทศ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ที่แสดงถึงการที่สหรัฐฯ จะปลดภาระในการรักษาเสถียรภาพในภูมิภาคนี้ให้ประเทศในภูมิภาคดูแลกันเอง¹ ตามนัยยะนัยอ้อมหมายความว่าสหรัฐฯ จะตัดทอนพันธกรณีที่เคยมีต่อสัมพันธมิตรในภูมิภาคนี้ลง² การเปลี่ยนแปลงนโยบายของสหรัฐฯ ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยโดยตรง เพราะไทยเป็นประเทศที่ให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ เป็นอย่างดีมาโดยตลอด นับตั้งแต่สหรัฐฯ ได้ขยายบทบาทเข้ามาสังกัดกับคอมมิวนิสต์ในเอเชียในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังจะเห็นได้จากการที่ไทยเป็นประเทศแรกต่อจากสหรัฐฯ ที่ส่งทหารไปร่วมรบในสงครามเกาหลี เมื่อปี ค.ศ. 1950 ในสังกัดกองทัพสหประชาชาติเมื่อสหรัฐฯ ได้ชักชวน

ผลกระทบอีกประการหนึ่งที่ไทยได้รับจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของสหรัฐฯ คือกองทัพไทยต้องอ่อนแอลงเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะความมั่นคงของไทยนั้นได้พึ่งพิงสหรัฐฯ เป็นอย่างมาก

¹ นิตย พิบูลสงคราม, "สถานการณ์ระหว่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยและการดำเนินการต่างประเทศ ตั้งแต่ ค.ศ. 1975." บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในด้านความมั่นคงและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รายงานการประชุม, สถาบันการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 14 กุมภาพันธ์ 2526, หน้า 24.

² ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร, จากอดีตสู่ปัจจุบัน : ความต่อเนื่องในนโยบายต่างประเทศของไทย, หน้า 1.

มาเป็นเวลานานตั้งแต่เมื่อสหรัฐฯ ลดบทบาทและความช่วยเหลือทางทหารลง กองทัพไทยจึงอ่อนแอลงในทันที³

ในขณะที่ประเทศไทยต้องเผชิญหน้ากับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายในเอเชียอาคเนย์ของสหรัฐฯ นั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศ กล่าวคือ หลังจากเกิดเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลจากทหารมาเป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนเป็นครั้งแรกในรอบเกือบ 2 ทศวรรษ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้เปิดโอกาสให้กลุ่มการเมืองนอกระบบราชการซึ่งเกิดขึ้นมากมายในช่วงนี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนโดยกลุ่มการเมืองนอกระบบราชการเหล่านั้น ได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลในรูปของการเสนอข้อเรียกร้อง การเดินขบวนและการชุมนุมประท้วง⁴ นอกจากนี้การที่รัฐบาลพลเรือนได้มีโอกาสเข้ามาบริหารประเทศยังได้ทำให้แนวโน้มของนโยบายต่างประเทศของไทยแตกต่างออกไปจากเดิม ทั้งนี้เพราะฝ่ายพลเรือนนั้นนอกจากจะมีได้มีความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ เหมือนฝ่ายทหารแล้ว ยังมีทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยกับความสัมพันธ์ที่เน้นทางทหารและการพึ่งพาสหรัฐฯ ในด้านความมั่นคงเป็นอย่างมากดังที่เคยเป็นมาในอดีตอีกด้วย⁵

การเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศดังที่ได้มีผลอย่างสำคัญต่อแนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงหลังสงครามเวียดนาม ดังจะเห็นได้ว่านับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 เป็นต้นมา การดำเนินนโยบายต่างประเทศไทยได้รับตัวให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น

³ คำให้สัมภาษณ์ของพล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อ ผศ.ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร อ้างถึงในจุฬาร เอื้อรักสกุล. "กรณีมาษาเกษ : ศึกษาการตัดสินใจนโยบายในภาวะวิกฤตการณ์." ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528, หน้า 62.

⁴ David morell and Chai-anan Samudavanija, Political Conflict in Thailand : Reform, Reaction, Revolution. (Cambridge, Ma: Oelgeschlager, Gunn and Hain, Publishers, Inc, 1981), p.131, 156.

⁵ จุฬาร เอื้อรักสกุล, "กรณีมาษาเกษ : ศึกษาการตัดสินใจนโยบายในภาวะวิกฤตการณ์." หน้า 55.

ในสัมพันธภาพกับประเทศมหาอำนาจและประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ และมีแนวโน้มที่จะ กระชับความสัมพันธ์กับประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น⁶ ดังคำแถลงนโยบายของ รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 1975 ซึ่งระบุว่า รัฐบาลไทยจะดำเนิน นโยบายต่างประเทศอย่างอิสระโดยยึดหลักการที่จะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่มีเจตนาดีต่อประเทศไทยโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางอุดมการณ์ แต่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญและ จะดำเนินการเพื่อให้เกิดดุลยภาพในความสัมพันธ์กับประเทศอภิมหาอำนาจ ตลอดจนสนับสนุนความร่วมมือกับกลุ่มประเทศอาเซียน พร้อมทั้งส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติกับประเทศเพื่อนบ้าน⁷

หลังปี ค.ศ. 1975 ประเทศไทยพยายามที่จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการแข่งขันระหว่าง มหาอำนาจในลักษณะของการถ่วงดุลย์อำนาจอีกและได้พยายามที่จะดำเนินนโยบายไปในลักษณะของ การคบหากับทุกมหาอำนาจอย่างเท่าเทียมกัน (Equidistance) คำพูดที่สะท้อนให้เห็นถึงนโยบาย นโยบายดังกล่าวอย่างชัดเจนที่สุด คือคำให้สัมภาษณ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ต่อมานางสาว- จุฬาร เอื้อรักสกุล เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2527 ที่ได้กล่าวว่า

ผมเห็นตั้งแต่ก่อนเป็นนายกแล้วว่า ไทยจำกัดตัวเองในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เราผูกพันกับสหรัฐฯ มากเกินไปจนไม่สามารถทำความสัมพันธ์กับประเทศอื่นที่เคยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเรา... ผมเห็นว่ามีโอกาสเมื่อไรควรที่จะเปลี่ยนทัศนคตินี้ คือเราไม่ใช่จะเป็นศัตรูกับสหรัฐฯ แต่เราก็ควรจะเป็นมิตรกับประเทศอื่นด้วย ไม่ควรจำกัดตัวเองแต่สหรัฐฯ เท่านั้นหรือให้เป็นไปตาม ที่สหรัฐฯ ขอให้เป็นอย่างนั้น⁸

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตในช่วงตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 เป็นต้นมานั้นปรากฏว่าสหภาพโซเวียตได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยมากขึ้น ทั้งนี้เพราะฝ่ายไทยได้แสดงเจตนาต้องการจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียต โดย นายจรูญพันธ์ อิศรางกูรฯ รัฐมนตรีต่างประเทศในรัฐบาลรักษาการชุด นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ แสดงความเห็นอย่างเปิดเผยว่าสหภาพโซเวียตน่าจะเข้ามามีบทบาทในไทยและเอเชียอาคเนย์

⁶ นิตย พิบูลสงคราม, "สถานการณ์ระหว่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย...",

⁷ คำแถลงนโยบายของคณะที่ 37 ณ สภาผู้แทนราษฎร, วันที่ 19 มีนาคม 2518.

⁸ จุฬาร เอื้อรักสกุล, "กรณีมาฆาเกษ : ศึกษาการตัดสินใจนโยบายในภาวะวิกฤตการณ์.",

มากขึ้นเพื่อรักษาคุลย์ของมหาอำนาจและเป็นประโยชน์ต่อการรักษาความมั่นคงของไทย⁹

การที่ไทยแสดงเจตนาที่จะอิงสหภาพโซเวียตไว้แก้ปัญหาเรื่องคุลย์แห่งอำนาจระหว่างประเทศมหาอำนาจนั้น นายจรูญพันธ์ ได้เปิดเผยว่า ไทยกำลังคิดว่าสหภาพโซเวียตเป็นพลังสำคัญที่จะพึ่งพาในการตกลงอยู่ร่วมกันโดยสันติกับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์อินโดจีนและไทยก็จำเป็นที่จะต้องยอมรับบทบาทของอภิมหาอำนาจ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า มหาอำนาจเหล่านั้นจะตกลงกับไทยได้แค่ไหนและอย่างไร

ในขณะที่โอกาสเปิดให้ สหภาพโซเวียตเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยมากขึ้นนั้นสหภาพโซเวียตก็ได้แสดงความกระตือรือร้นสนองตอบต่อท่าทีของไทยทันที โดยตกลงใจที่จะเปลี่ยนตัวเอกอัครราชทูตโซเวียตประจำประเทศไทยเป็นนายมอริส อิลยีเชาว์ ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1974 และหลังจากมาประจำอยู่ในกรุงเทพฯ ได้เพียงเดือนเศษ เอกอัครราชทูตโซเวียตคนใหม่ก็เริ่มเจรจาให้มีการทำความตกลงแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับโซเวียตทันที นอกจากนี้เมื่อรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหภาพโซเวียต นายนิโคไล เพียร์ยูบิน เดินทางเข้ามาพักผ่อนในประเทศไทยในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1974 ก็มีการเปิดเผยว่าได้มีการต่อรองกันถึงการที่สหภาพโซเวียตจะเพิ่มเงินและระดับการติดต่อทางเทคนิคและวัฒนธรรมกับประเทศไทย¹⁰

วันที่ 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1974 นายกรัฐมนตรี วลาดีเมียร์ โปรรมัยสลอฟ ได้ติดต่อกับนายอรรถ วิสูตรโยธาภิบาล ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ให้เดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียตจนเป็นผลสำเร็จ นอกจากนี้ก็ยังมีข่าวว่าสหภาพโซเวียตสนใจที่จะช่วยเหลือพัฒนาการขนส่ง และการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพฯ และยังมีแนวโน้มที่จะเอาอกเอาใจนายทุนในเมืองไทยมากขึ้น¹¹ สำหรับกลุ่มนักศึกษาซึ่งกำลังมีบทบาทเด่นอยู่ในระยะนั้น นายประสาร ไตรรัตน์วรกุล เลขานุการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาในขณะนั้นได้เปิดเผยแก่หนังสือพิมพ์ว่า เลขานุการเอกอัครราชทูตโซเวียต

⁹ "เมืองไทย 2519 : ลมแรงจากมอสโคว์" ประชาชาติ. ปีที่ 13 เล่มที่ 112

8 มกราคม 2519, หน้า 33.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36-37.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

ในกรุงเทพฯ ได้พยายามหาทางติดต่อกับสมาชิกของสโมสรนิสิตนักศึกษาเพื่อสืบข่าวเกี่ยวกับกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาและโครงการองค์การนิสิตนักศึกษาตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นอกจากนั้น สหภาพโซเวียตยังได้ให้ทุนการศึกษาให้นักศึกษาไทยให้เดินทางไปศึกษาต่อในมอสโคว์มากกว่าแต่ก่อน¹²

อย่างไรก็ดีแม้ว่าท่าทีของฝ่ายไทยที่มีต่อสหภาพโซเวียตในช่วงนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายที่มีความยืดหยุ่นมากขึ้น แต่ก็ยังปรากฏท่าทีที่แสดงให้เห็นถึงความหวาดระแวงที่มีต่อสหภาพโซเวียตอยู่โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับความแตกต่างทางอุดมการณ์ เช่นการที่รัฐบาลไทยได้ปฏิเสธที่จะรับทุนการศึกษาที่สหภาพโซเวียตให้นักศึกษาไทย โดยเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เหตุผลว่าจะทำให้การควบคุมดูแลการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ลำบากมาก¹³ นอกจากนั้นรัฐบาลก็ยังยืนยันที่จะไม่อนุมัติข้อเสนอของสหภาพโซเวียตที่ขอให้นักศึกษาไทยเดินทางไปแข่งขันกีฬามหาวิทยาลัยระหว่างประเทศในมอสโคว์ที่เคยปฏิเสธไปเมื่อปี 1973 และในปี 1974 ก็ให้ปฏิเสธข้อเสนอของสหภาพโซเวียตที่จะส่งครูฝึกฟุตบอลมาไทยด้วย¹⁴

อันที่จริงแล้วนโยบายของไทยในระยะหลังโดยเฉพาะนโยบายของรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นั้นปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์ฉันมิตรกับสหภาพโซเวียตเป็นอย่างมากด้วยเหตุผลว่าโดยสภาพทางภูมิศาสตร์แล้วสหภาพโซเวียตเป็นประเทศมหาอำนาจที่อยู่ห่างไกลและมีได้มีผลประโยชน์อย่างชัดเจนอยู่ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ จึงน่าที่จะผูกไมตรีไว้เพื่อถ่วงดุลกับพลังอำนาจของจีน แต่ในทางปฏิบัติประเทศไทยไม่อาจที่จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตได้มากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะนอกเหนือไปจากความแตกต่างทางภาษา วัฒนธรรม สังคม ประวัติศาสตร์ และอุดมการณ์แล้ว สหภาพโซเวียตยังได้แสดงเจตนาที่จะขยายอาณาเขตของความขัดแย้งกับจีนเข้ามาในบริเวณอินโดจีนซึ่งเป็นประตูน่านของไทยอีกด้วย จึงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ไทย

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

¹³ นรนิติ เศรษฐบุตร. "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียต.", หน้า 477.

¹⁴ "เมืองไทย 2519 : ลมแรงจากมอสโคว์" หน้า 35-37.

อีกด้วย จึงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ไทยลงเลที่จะเข้าไปมีความสัมพันธ์กับสหภาพ-
โซเวียตอย่างใกล้ชิด¹⁵ ดังนั้นแม้ว่าหลังปี 1975 ไทยจึงได้พยายามปรับปรุงนโยบายต่างประเทศ
ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นและพยายามคบหากับทุกมหาอำนาจอย่างเท่าเทียมกัน จนความสัมพันธ์-
ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตอยู่ในสภาวะที่ดีขึ้นกว่าเดิมมาก แต่ความไม่ไว้วางใจที่มีต่อสหภาพ-
โซเวียตก็เป็นอุปสรรคที่ทำให้ทั้งสองประเทศไม่อาจมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันไปกว่านี้ได้ แม้แต่
ความสัมพันธ์ทางด้านการค้า ดังที่นายสุภานา บุนนาค ซึ่งดำรงตำแหน่งเลขาธิการหอการค้าไทย
ในขณะนั้นได้กล่าวว่า ถ้าบริษัทไทยค้าขายกับประเทศสังคมนิยมแล้วพ่อค้ามักจะถูกสันติบาลนอก -
เครื่องแบบติดตามทุกฝั้ว¹⁶ พ่อค้าเหล่านั้นจึงไม่ยากที่จะเสี่ยงต่อการถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์
เพราะไปขยายตลาดกับประเทศสังคมนิยมได้¹⁷

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตนั้นมีสภาพเหมือนคนไข้ อาการ
หนักที่อาการมีแต่ทรงกับทรุด กล่าวคือ ในขณะที่เงื่อนไขและสภาพการณ์ต่าง ๆ เอื้ออำนวยให้
ความสัมพันธ์ก็อยู่ในสภาพที่ทรงตัว แต่เมื่อสถานการณ์เลวร้ายลงจนไม่อำนวยต่อการมีความสัมพันธ์
อันดีต่อกัน เช่นในสมัยรัฐบาลของ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร (ตุลาคม 2519 - ตุลาคม 2520)
ซึ่งมีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ความสัมพันธ์ก็ซบเซาลงและต่อมาเมื่อรัฐบาลของ
พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันท์ ขึ้นสู่อำนาจในปี 1977 ด้วยนโยบายที่เปิดกว้างและไม่เลือกปฏิบัติต่อ
ประเทศสังคมนิยม บรรยากาศระหว่างประเทศทั้งสองจึงกลับดีขึ้นอีก ได้มีการดำเนินการพัฒนา
ความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ต่อกัน โดยเฉพาะเรื่องการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างผู้นำของทั้งสอง
ประเทศ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมต่อกัน โดยฝ่ายสหภาพโซเวียตได้แสดงความกระตือรือร้น
เป็นอย่างมาก¹⁸ แต่ในเดือนธันวาคมศกนั้นเอง สถานการณ์ระหว่างประเทศในเอเชียอาคเนย์

15

Sarasin Viraphol, Directions of Thai Foreign Policy Occasional Paper No. 40, Institute of Southeast Asian Studies, 1976, p.25.

16

"นโยบายการค้ากับประเทศสังคมนิยม" เข็มทิศ, 11 กุมภาพันธ์ 2521, หน้า 7.

17

เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

18

สถิติ เสถียรไทย, สหภาพโซเวียตกับความมั่นคงของประเทศไทย, หน้า 60.

ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเวียดนามส่งกำลังทหารเข้าบุกรุกรานและเริ่มการยึดครองกัมพูชาภายหลัง จากที่ได้ลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือซึ่งมีลักษณะเป็นสนธิสัญญาทางทหารกับสหภาพ-โซเวียต ในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน¹⁹

ในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1979 โดยผลของการติดต่อกันที่ผ่านมานายกรัฐมนตรีไทย พหลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และคณะผู้ติดตามได้เดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียต ซึ่งเป็น ครั้งแรกที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองของผู้นำระดับสูง เช่นนี้²⁰ ทำให้ดูเหมือนว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองสามารถพัฒนาจนก้าวหน้าขึ้นเป็นอย่างมากใน รัฐบาลนี้ แต่สิ่งที่อยู่เบื้องหลังก็คือ การเยือนของ นายกรัฐมนตรีไทยครั้งนี้เป็นเพียงพิธีการเพื่อที่ จะแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายคบหากับทุกมหาอำนาจอย่างเท่าเทียมกัน (Equisdistance) เท่านั้นเนื่องจากในเดือนมีนาคม 1978 พหลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ เดินทางไปเยือนประเทศจีนมาแล้ว²¹

เหตุผลที่ทำให้การเยือนสหภาพโซเวียตครั้งนี้เป็นเพียงพิธีการก็คือ การเยือนครั้งนี้เกิดขึ้นในขณะที่ยุทธการกำลังทำการรุกรานและยึดครองกัมพูชาอยู่ ซึ่งท่าทีของฝ่ายไทยและสหภาพ-โซเวียตในเรื่องนี้แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เพราะขณะที่ไทยและสมาชิกกลุ่มอาเซียนได้ร่วมมือกัน คัดค้านการกระทำของเวียดนามอย่างแข็งขัน สหภาพโซเวียตกลับให้การสนับสนุนเวียดนามอย่าง เต็มที่ ความขัดแย้งดังกล่าวได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในช่วงการเดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียต ของฝ่ายไทยครั้งนี้ ดังจะเห็นได้จากคำแถลงของนายเลโอนิด เบรสนเนฟ เลขาธิการคณะกรรมการ กลางของคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียต ในฐานะประธานคณะอภิมุขแห่งสหภาพโซเวียต ที่กล่าวไว้ใน

¹⁹ สิริบุญ บุญเปี่ยม, "นโยบายฝักใฝ่โซเวียตของเวียดนาม : ศึกษาปัจจัยที่กำหนดทาง เลือกลงของเวียดนาม ปี 1978-1979" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ประเทศ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 53.

²⁰ สถิตย์ เสถียรไทย, สหภาพโซเวียตกับความมั่นคงของประเทศไทย หน้า 62.

²¹ สยามรัฐ, 22 กันยายน 2522 หน้า 1, 12.

โอกาสที่นายกรัฐมนตรีไทยไปเยือนสหภาพโซเวียตว่า "...สหภาพโซเวียตสนับสนุนเวียดนามสังคมนิยมอย่างเต็มที่ ซึ่งเวียดนามเองก็แสดงความประสงค์จะอยู่ร่วมกับประเทศไทยท่ามกลางสันติภาพเช่นเดียวกันกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ ในเอเชียอาคเนย์..."²²

นอกจากนั้นเมื่อไทย ได้ชี้แจงญัตติของอาเซียนที่เสนอต่อองค์การสหประชาชาติ เรื่องที่ประสงค์จะให้กองกำลังทหารต่างชาติถอนตัวออกจากดินแดนของประเทศอื่น นายโคชกิน นายกรัฐมนตรีโซเวียตก็ได้แย้งว่า "...ญัตติของอาเซียนแสดงถึงการเข้าข้างฝ่ายจีน... การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการทำให้ผู้ถูกรุกรานกลายเป็นผู้รุกราน..."²³

ความขัดแย้งในประเด็นปัญหาก็พวาระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตมีผลทำให้เกิดปัญหาในการร่างแถลงการณ์ร่วม โดยเฉพาะในเนื้อหาที่ว่าด้วยการรับรองกลุ่มประเทศอาเซียนและการประนามประเทศที่มีวิธีการไม่ใฝ่สันติ เจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงการต่างประเทศที่ได้ร่วมเดินทางไปด้วยกล่าวว่าเจ้าหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายได้ร่วมกันร่างแถลงการณ์ร่วมเป็นเวลาหลายวัน เนื่องจาก "ปัญหาถ้อยคำมีมากและเราต้องการให้ตัดการกล่าวพาดพิงไปถึงประเทศอื่น..."²⁴

การเดินทางเยือนสหภาพโซเวียตของผู้นำไทย จึงมิได้เกิดผลในทางสร้างสรรค์ต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตแต่อย่างใด ซึ่งนอกจากจะมีสาเหตุมาจากท่าทีที่แข็งกร้าวของสหภาพโซเวียตในปัญหาก็พวาระแล้ว ฝ่ายไทยเองก็มีได้หวังผลในการเยือนครั้งนี้มากนัก พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้กล่าวไว้ตั้งแต่ก่อนเดินทางว่า "จะเจรจากับผู้นำโซเวียตในเรื่องทั่ว ๆ ไป และจะพูดด้วยว่าไทยเป็นห่วงการสู้รบในอินโดจีน" นอกจากนั้นในระหว่างการเยือนสหภาพโซเวียต นายเกษม จาคิกวิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมของไทยที่ได้ร่วมเดินทางไปด้วย ได้กล่าวว่า

²² สยามรัฐ 6 เมษายน 2522, หน้า 5.

²³ สยามรัฐ, 3 เมษายน 2522, หน้า 5.

²⁴ สยามรัฐ, 24 มีนาคม 2522, หน้า 1.

....มาครั้งนี้ ไม่มีการขอซื้อน้ำมันจากสหภาพโซเวียต ถ้าเขาเสนอขาย เราก็ต้องชั่งใจดู เพราะ
จีนช่วยส่งน้ำมันให้เรา... อย่าจับปลาสองมือเดี๋ยวปลาจะหลुकมือ เพราะถ้าเราซื้อมาจากสหภาพ-
โซเวียต จีนก็อาจจะงดส่งน้ำมันให้แก่เรา เราก็แย... เราต้องรักษาชีวิตเราเอาไว้ก่อน เรื่อง
อื่นไว้ว่ากันทีหลัง²⁵

ด้วยเหตุนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตในช่วงหลังจากการเดินทางไป
เยือนโซเวียตของผู้นำไทยจึงมิได้มีความใกล้ชิดขึ้นกว่าเดิม ดังจะเห็นได้ว่าในปลายปีนั้นเอง
ไทยได้ปฏิเสธคำขอของสถานเอกอัครราชทูตโซเวียตประจำประเทศไทยที่จะนำเรือรบ 2 ลำ
เข้าเทียบท่าเพื่อเป็นการเยี่ยมเยือนเพิ่มพูนสัมพันธ์ไมตรีอันดีระหว่างกันในเดือนตุลาคม 1979
ด้วยเหตุผลว่าเป็นช่วงเวลาที่ยังไม่เหมาะสม ซึ่งนายอรุณ ภาณุพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
ต่างประเทศในขณะนั้นได้ให้เหตุผลว่า " ...เราต้องการเป็นกลางในภูมิภาคนี้...เรากำลังถึง
แล้วว่าจะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือไม่ เพราะเรือรบอิตาลีก็มา เรือรบสหรัฐก็มา เราเห็นว่า
ประเทศเหล่านั้นไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณีพิพาทอินโดจีน...²⁶

นอกจากการไม่อนุญาตให้เรือรบของสหภาพโซเวียตเข้าเทียบท่าแล้ว ประเทศไทยยัง
แจ้งผ่านเอกอัครราชทูตโซเวียตประจำประเทศไทยถึงเรื่องที่ไทยขอให้สหภาพโซเวียตลดเที่ยว
บินที่บินผ่านประเทศไทยให้เหลือเพียง 24 เที่ยวบินต่อเดือน เพราะเท่าที่ผ่านมาสหภาพโซเวียตขอ
บินผ่านน่านฟ้าประเทศไทยถึง 90 เที่ยวบินในเดือนตุลาคมและ 58 เที่ยวบินในเดือนกันยายน²⁷
ซึ่งสหภาพโซเวียตไม่พอใจเป็นอย่างยิ่งและถือว่าประเทศไทยไม่ให้ความร่วมมือในด้านการบินกับ
สหภาพโซเวียต²⁸

²⁵ หลังจากที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เดินทางไปเยือนจีนในเดือนมีนาคม 1978
ต้นปี 1978 นายสุนทร หงส์ลดารมภ์ รองนายกรัฐมนตรี และนายเกษม จาติกวณิช รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงอุตสาหกรรม ก็ได้เดินทางไปเจรจาขอซื้อน้ำมันจากจีน ซึ่งจีนก็ได้แสดงไมตรีขายให้แก่
ไทยด้วยราคามิตรภาพ ในจำนวนที่พอเพียงต่อการบริโภคตลอดปี 1979 สยามรัฐ, 3 เมษายน
2522, หน้า 5.

²⁶ สยามรัฐ, 22 กันยายน 2522, หน้า 1, 12.

²⁷ สยามรัฐ, 28 กันยายน 2522, หน้า 1, 12

²⁸ สติติย์ เสถียรไทย, "สหภาพโซเวียตกับความมั่นคงของประเทศไทย.", หน้า 62.

การที่ไทยและสหภาพโซเวียตไม่สามารถพัฒนาความสัมพันธ์ที่มีต่อกันให้ใกล้ชิดขึ้นได้ ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยได้ปรับปรุงแนวนโยบายต่างประเทศให้มีความยืดหยุ่นขึ้นและมีความปรารถนาที่จะคบหากับทุกมหาอำนาจอย่างเท่าเทียมกันมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 นั้น นอกเหนือไปจากความเคลือบแคลงใจที่มีต่อกันมาแต่เดิม ความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับเวียดนาม ซึ่งมีความใกล้ชิดกันเป็นอย่างมาก ยังทำให้นโยบายของไทยที่มีต่อเวียดนามขัดแย้งกับสหภาพโซเวียตโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ แม้ว่าเวียดนามจะมีความใกล้ชิดกับจีนและได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่จากจีนมาตั้งแต่ต้น แต่ในฐานะที่สหภาพโซเวียตเป็นผู้นำของกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ เวียดนามเหนือซึ่งเป็นบริวารจึงต้องมีการติดต่อกับและร่วมงานกับสหภาพโซเวียต แม้ว่าสหภาพโซเวียตจะมีได้มีส่วนช่วยเหลือและควบคุมการปฏิวัติโดยตรงในเวียดนามเหมือนอย่างที่ได้ช่วยเหลือประเทศอื่น ๆ ในยุโรป โดยปล่อยให้จีนมีบทบาทสำคัญว่า แต่สหภาพโซเวียตก็ได้ให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือตามที่เวียดนามเหนือขอร้องมาเสมอ²⁹ นอกจากนี้ โฮ จี มินห์ ผู้นำของเวียดนามเหนือก็เคยศึกษาอยู่ในสหภาพโซเวียตและมีบุคคลสำคัญของเวียดนามเหนืออีกไม่น้อยที่นิยมสหภาพโซเวียต³⁰

ต่อมาเมื่อสหภาพโซเวียตเริ่มขัดแย้งกับจีน เวียดนามเหนือก็มีได้เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยังคงรับความช่วยเหลือจากทั้งสองฝ่าย ซึ่งทั้งจีนและสหภาพโซเวียตก็ได้พยายามที่จะให้เวียดนามเหนืออยู่ฝ่ายตนโดยการแข่งขันกันให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามเหนือ ในช่วงต้นทศวรรษ 1960 แม้ว่าสหภาพโซเวียตจะมีได้เป็นผู้ควบคุมการเคลื่อนไหวของเวียดนามเหนือในการดำเนินการเพื่อรวมเวียดนามใต้เหมือนอย่างจีนที่ควบคุมอยู่โดยตรง แต่สหภาพโซเวียตก็ได้ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือเวียดนามเหนืออยู่เสมอ ในปี ค.ศ. 1965 เวียดนามเหนือประสบกับปัญหาขาดแคลนข้าว โฮ จี มินห์ ได้เดินทางไปมอสโคว์เพื่อขอความช่วยเหลือ สหภาพโซเวียตก็ได้ซื้อข้าวจากพม่าจำนวน 150,000 ตันส่งไปให้ และในช่วงที่สหรัฐกำลังดำเนินการเพื่อให้เวียดนามเหนือตกลงปัญหาเกี่ยวกับเวียดนามใต้โดยสันติวิธีตอนต้นปี 1966 สหภาพโซเวียตก็ได้กล่าว

²⁹ บัญชา มินทรชินร์, "เวียดนามและสหภาพโซเวียต." สรณธรรม ปีที่ 16, 10 กุมภาพันธ์ 2509, หน้า 101.

³⁰ เรื่องเดียวกัน,

สนับสนุน เวียดนามเหนือและสัญญาว่าจะให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับ เวียดนามเหนือต่อไป

ความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตเริ่มมีความสำคัญเมื่อ เวียดนามเหนือปรารถนาที่จะได้รับความช่วยเหลือด้านกำลังทางอากาศที่ทันสมัย แม้ว่าจีนจะจัดส่งเครื่องบินให้จำนวนหนึ่งแต่ก็เป็นเครื่องบินที่ล้าสมัยเกินไป³¹ เวียดนามเหนือจึงจำเป็นต้องหันมาพึ่งพาอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยจากสหภาพโซเวียตทำให้ เวียดนามเหนือเริ่มมีความใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตมากกว่าจีน³² ดังที่ปรากฏว่าความช่วยเหลือทางทหารที่สหภาพโซเวียตให้แก่เวียดนามเหนือในปี 1965-1975 นั้นมีมูลค่าถึง 65 % ของความช่วยเหลือทั้งหมดที่เวียดนามได้รับ ในขณะที่จีนให้เพียง 25 % ส่วนความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจในช่วงระยะเวลาเดียวกันสหภาพโซเวียตก็ได้ให้เวียดนามเหนือถึง 20 % ของความช่วยเหลือทั้งหมดที่สหภาพโซเวียตให้แก่ประเทศด้อยพัฒนาที่มีใช้คอมมิวนิสต์³³

มูลค่าความช่วยเหลือที่สหภาพโซเวียตให้แก่เวียดนามเหนือเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากปีละไม่กี่ล้านเหรียญสหรัฐฯ มาเป็นปีละกว่าร้อยล้านเหรียญสหรัฐฯ โดยเฉพาะในช่วงที่จีนเริ่มลดความช่วยเหลือลงมูลค่าความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตก็ยิ่งเพิ่มขึ้น ในช่วงปี ค.ศ. 1976-1980 นั้นมีมูลค่าถึง 2,600 ล้านเหรียญสหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี 1979

31

Jay Taylor, China and Southeast Asia : Peking Relations with Revolutionary Movements 2nd ed. (New York : Praeger Publisher, 1976) p,375-377.

32

นรนิติ เศรษฐบุตร, "ความสำเร็จของสหภาพโซเวียตในการดำเนินนโยบายขยายบทบาทของตนเข้ามาในเอเชียอาคเนย์" เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต" วันที่ 17 กันยายน 2527, จัดโดย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 20.

33

Dieter Heinzig, "The role and Interest of the USSR in Indochina," Paper Presented at International Conference on Indochina and Problems of Security and Stability in Southeast Asia, Chulalongkorn University, Bangkok, June 19-21, 1981, p.15

ซึ่งเป็นปีที่เวียดนามบุกเข้ายึดครองกัมพูชา มูลค่าความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตที่ให้แก่เวียดนามนั้นสูงถึงปีละ 1,000 ล้านดอลลาร์ ซึ่งในจำนวนนี้ 40 % เป็นความช่วยเหลือทางทหาร นอกจากนี้ก็ยังมีผู้เชี่ยวชาญชาวโซเวียตเข้าไปทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในเวียดนามทั้งพลเรือนและทหารเป็นจำนวนถึงประมาณ 7,000 คน และที่สำคัญก็คือก่อนหน้าที่เวียดนามจะบุกกัมพูชาประมาณ 1 เดือน โซเวียตและเวียดนามก็ได้ลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือระหว่างกัน (เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 1978) ซึ่งสัญญานี้เป็นการให้ประกันจากสหภาพโซเวียตว่าจะช่วยเหลือถ้าเวียดนามถูกประเทศอื่นโจมตี³⁴ และยังได้ยกเลิกหนี้สินที่เวียดนามทำไว้ในช่วงที่ทำสงครามปลดแอก ตลอดจนเรียกร้องให้กลุ่มประเทศยุโรปตะวันออกให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามเหนือมากขึ้นด้วย³⁵ ในการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์ สมัยที่ 6 เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1918 นายเลโอนิด เบรสนอฟ เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตได้กล่าวไว้ว่าการให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามเหนือนั้นต้องถือเป็นกรณีพิเศษ ... ในกรณีที่มิตรต้องการความช่วยเหลือโดยด่วนคือกรณีของเวียดนามซึ่งได้ตกลงเป็นเป้าของการรุกรานอันป่าเถื่อนจากปักกิ่งในปี 1939 สหภาพโซเวียตและประเทศอื่น ๆ ในประชาคมสังคมนิยมได้ส่งอาหาร เวชภัณฑ์ วัสดุก่อสร้างและอาวุธไปให้ในทันที"³⁶

34

Prasong Soonsiri, "Soviet Activity in Southeast Asia"

Bangkok Post 22 January 1984, p.6 และ สัมภาษณ์ ดร.เขียน ธีระวิทย์ ใน "ไทยกับปัญหา กัมพูชา" หน้า 93.

35

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, "ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างโซเวียตกับเวียดนาม.", หน้า 86.

36

รายงานของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตต่อที่ประชุมสมัชชาครั้งที่ 26 และภารกิจปัจจุบันของพรรคในนโยบายภายในประเทศและต่างประเทศ รายงานโดย นายเลโอนิด เบรสนอฟ เลขาธิการใหญ่กรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์, วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 1918, มอสโก, 1918, หน้า 21. (การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์, สมัยที่ 26, 1981) อ้างถึงในปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, "ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างโซเวียตกับเวียดนาม", หน้า 67.

ในปี 1980 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตยิ่งเสื่อมทรามลงไปอีกเพราะผลจากเหตุการณ์ในกัมพูชา เมื่อทหารเวียตนามที่ประจำอยู่ในกัมพูชาจำนวนหนึ่งบุกกรุณาเข้ามาในเขตแดนของไทยและได้เกิดการปะทะกับทหารไทยจนบาดเจ็บล้มตายด้วยกันทั้งสองฝ่ายในเดือนมิถุนายน³⁷ สหภาพโซเวียตได้ออกหน้าแก้ตัวแทนเวียตนามอย่างเต็มที่ในกรณีนี้ และยังได้ออกข่าวโจมตีไทยอย่างรุนแรงต่อเนื่องกัน ฝ่ายไทยเองก็ได้แถลงข่าวตอบโต้กลับไปอย่างรุนแรงเช่นเดียวกัน³⁸ ต่อมาในเดือนตุลาคมก็ปรากฏว่ามีกองเรือรบของสหภาพโซเวียตแล่นเข้ามาใกล้เขตน่านน้ำอ่าวไทย นายอนันต์ บูรณวิเศษ เลขาธิการคณะกรรมการมาธิการต่างประเทศของสภาผู้แทนราษฎร ได้แถลงแก่ผู้สื่อข่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า "ถ้ามาอย่างนี้จริงมันก็ไม่ปลอดภัยนักกับความมั่นคงของประเทศในความเห็นของผม ผมในฐานะเป็นกรรมาธิการต่างประเทศก็จะเรียกประชุมคณะกรรมการภายใน 3 วัน"³⁹

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ตอบคำถามของผู้สื่อข่าวในเรื่องนี้ว่า "เขาเข้ามาทำไมเราก็มัทราม...การเข้ามาของเขาที่เข้ามาจากใกล้ ๆ นี้เอง ผมพูดอย่างนี้คงเข้าใจ"⁴⁰

ทางกระทรวงการต่างประเทศของไทยก็ได้เชิญ นายยูริ กุสเนตซ์ชอฟ เอกอัครราชทูตโซเวียตประจำประเทศไทยมาพบเพื่อสอบถามถึงเจตนาในการปรากฏตัวของกองเรือรบโซเวียตครั้งนี้และแจ้งให้ฝ่ายโซเวียตทราบถึงความวิตกกังวลของรัฐบาลและประชาชนไทย⁴¹

อย่างไรก็ตามฝ่ายไทยก็ยังยืนยันกำหนดการเดินทางเยือนสหภาพโซเวียตของนายอรุณ ภาณุพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งกำหนดไว้ในเดือนพฤศจิกายนปีนั้นอยู่ การเยือนสหภาพโซเวียตของเจ้าหน้าที่ระดับสูงฝ่ายไทยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ

³⁷ จุลชีพ ชินวรรณ, "วิกฤติการณ์ชายแดนไทย-กัมพูชา : กรณีโนนหมากมูน" จุลสารชุดเบื้องหลังเหตุการณ์ปัจจุบัน สิงหาคม 2523, หน้า 3-10.

³⁸ สถิตย์ เสถียรไทย, สหภาพโซเวียตกับความมั่นคงของประเทศไทย, หน้า 64.

³⁹ ไทยรัฐ, 4 พฤศจิกายน 2523, หน้า 16.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน,

⁴¹ เรื่องเดียวกัน,

ต้องการหยั่งท่าทีของสหภาพโซเวียตในปัญหาแกมพูชา แม้ว่าฝ่ายสหภาพโซเวียตจะให้ความสำคัญต่อการเยือนครั้งนี้เป็นอย่างมากโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศโซเวียตได้มาให้การต้อนรับด้วยตัวเองก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่าฝ่ายสหภาพโซเวียตใช้โอกาสนี้แสดงความไม่พึงพอใจไทยในลักษณะที่ข่มขู่ก้าวร้าว⁴² ดังนั้น แม้ว่าสหภาพโซเวียตจะให้ส่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศมาเยือนไทยเป็นการตอบแทนในระยะต่อมาเพื่อแสดงให้เห็นว่าสหภาพโซเวียตมิได้มีเจตนาในการแสวงหาการมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศไทย แต่การที่สหภาพโซเวียตยังยืนยันท่าทีที่จะให้การสนับสนุนเวียตนามในปัญหาแกมพูชาต่อไปทั้ง ๆ ที่ฝ่ายไทยกล่าวว่าการกระทำเช่นนั้นส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของไทยโดยตรง การแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลทั้งสองจึงมิได้ช่วยให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันดีขึ้นแต่อย่างใด⁴³

อนึ่ง ในช่วงที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตมีท่าทีเสื่อมทรามลงนั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในประเทศไทย โดย พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 1980 และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เข้าดำรงตำแหน่งแทน จึงเป็นที่น่าสนใจว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตหรือไม่

ดร.เขียน อีระวิทย์ ได้วิเคราะห์ถึงเรื่องนี้ว่า รัฐบาลพลเอกเปรม นั้นมีจุดยืนและทิศทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อเนื่องจากรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แต่ที่รัฐบาลพลเอกเปรม ทำได้ไม่ดีเท่ารัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ นั้นเป็นเพราะว่าสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศแตกต่างกัน โดยเกือบตลอดสมัยของพลเอกเกรียงศักดิ์ นั้นยังไม่ได้เกิดเหตุการณ์ที่เวียตนามรุกรานแกมพูชา โดยมีสหภาพโซเวียตคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุน และการที่พลเอกเกรียงศักดิ์ยังคงต้องมีกิจกรรมกับสหภาพโซเวียตอยู่ในช่วงหนึ่งปีหลังจากที่เกิดปัญหาเวียตนามตามพันธกรณีเดิมที่มีอยู่ก่อนหน้านั้น ทำให้ดูเหมือนว่ารัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ดำเนินนโยบายต่อสหภาพโซเวียตแตกต่างจากรัฐบาลพลเอกเปรม⁴⁴

⁴² เรื่องเดียวกัน,

⁴³ เรื่องเดียวกัน,

⁴⁴ เขียน อีระวิทย์, "นโยบายต่างประเทศของไทย" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาถึงตัวบุคคลที่ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางด้านการต่างประเทศของรัฐบาลพลเอกเปรมแล้ว ก็ยังเห็นได้ว่ามิได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด พลอากาศเอกสิทธิ-เศวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศก็เคยดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติอันเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศมาก่อน และเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชูชีพที่ได้ออกไปในวันแถลงนโยบายด้วย ส่วนรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศนั้นก็ยังคงเป็นนายอรุณ ภาณุพงศ์ ตามเดิม นอกจากนี้พลเอกเปรม ทิณสูตานนท์ นายกรัฐมนตรีเองก็เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ มาก่อนเช่นเดียวกัน การที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลที่ดำรงตำแหน่งสำคัญทางด้านการต่างประเทศดังกล่าวทำให้สามารถพิจารณาได้ว่ารัฐบาลทั้งสองไม่มีความแตกต่างในแนวนโยบายที่มีต่อสหภาพโซเวียตประการที่สอง การที่ไทยยังคงมีการติดต่อสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตในด้านต่าง ๆ เช่น การค้า การกีฬา วัฒนธรรมต่อเนื่องมาจากรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ก็เป็นสิ่งที่สามารถยืนยันได้ว่านโยบายของรัฐบาลทั้งสองที่มีต่อสหภาพโซเวียตมิได้มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด แต่การที่ความสัมพันธ์ทางด้านการเมืองต้องเสื่อมทรามลงนั้น มีสาเหตุโดยตรงมาจากการที่สหภาพโซเวียตเข้ามาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเวียดนามในปัญหาکمพูชา ซึ่งไทยเห็นว่าเป็นภัยที่คุกคามความมั่นคงปลอดภัยของไทยโดยตรง ทั้งนี้เพราะไทยนั้นถือว่าสภาพการณ์ทางการเมืองในอินโดจีนมีความสำคัญต่อความปลอดภัยของไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งความคิดดังกล่าวนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยซึ่งที่ราบภาคกลางนั้นเป็นพื้นที่ฝนเดียวกับที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง โดยไม่มีอุปสรรคทางธรรมชาติที่สามารถจะยึดเอาเป็นแนวป้องกันได้⁴⁵ ดังนั้นเมื่อเวียดนามมีกำลังอำนาจเพิ่มมากขึ้นเพราะความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียต จึงก่อให้เกิดความรู้สึกวิตกกังวลให้แก่ไทยเป็นอย่างมาก ความรู้สึกวิตกกังวลของผู้นำไทยที่มีต่อความเข้มแข็งของเวียดนามนั้นมีมาตั้งแต่สมัยที่ เวียดนามเริ่มเป็นปึกแผ่นมั่นคงขึ้นเมื่อจักรพรรดิยาหลงของ เวียดนามสามารถรวบรวมเวียดนามส่วนเหนือและส่วนใต้เข้าด้วยกันได้ในปี ค.ศ. 1802 ในสมัยนั้นไทยและเวียดนาม

45

ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร, "จากอดีตสู่ปัจจุบัน : ความต่อเนื่องในนโยบายต่างประเทศของไทย" หน้า 11.

ได้ทำสงครามช่วงชิงความเป็นใหญ่เหนือลาวและกัมพูชากันถึง 4 ครั้ง⁴⁶

ต่อมาในสมัยที่เวียดนามสามารถเอาชนะฝรั่งเศสในสงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 ให้ความเกรงภัยที่จะมาจากเวียดนาม ทำให้ไทยหันไปให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในช่วงปี 1965-1971 ที่สหรัฐฯ เข้ามามีบทบาทในสงครามเวียดนามโดยตรง

เมื่อสงครามเวียดนามยุติลงโดยเวียดนามเหนือเป็นฝ่ายชนะ ตามมาด้วยการถอนตัวออกจากภูมิภาคเอเชียของสหรัฐฯ และการรวมประเทศเวียดนามเหนือและใต้เข้าด้วยกัน ความรู้สึกหวาดระแวงต่อภัยจากเวียดนามของไทยได้ทวีขึ้นเป็นอย่างมาก ไทยได้พยายามแก้ไขสถานการณ์ด้วยการปรับปรุงแนวนโยบายต่างประเทศ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับเวียดนามได้อย่างสันติ แต่แล้วเหตุการณ์ที่เวียดนามบุกเข้ายึดครองกัมพูชาด้วยกำลังในปลายปี ค.ศ. 1978 ได้ทำให้ความระแวงภัยเวียดนามของไทยเป็นเรื่องจริงขึ้นมา เพราะการที่กองทัพกัมพูชาจำนวนมากไว้ที่ชายแดนไทย-กัมพูชานั้น ย่อมเท่ากับว่าเวียดนามได้เลื่อนเส้นเขตแดนเข้ามาประชิดชายแดนไทย ซึ่งผลที่ตามมาก็คือเกิดการปะทะกันระหว่างทหารไทยกับทหารเวียดนามจนบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดความไร้เสถียรภาพตามบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา⁴⁷

สถานการณ์อันตึงเครียดระหว่างไทยกับเวียดนามดังกล่าว เป็นเหตุผลที่ทำให้ไทยถือว่าการเข้ามาให้การสนับสนุนเวียดนามในปัญหา กัมพูชาของสหภาพโซเวียตเป็นภัยต่อความมั่นคงปลอดภัยของไทยโดยตรง เพราะความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตทำให้เวียดนามมีขีดความสามารถ

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน,

⁴⁷ ประสงค์ สุ่นศิริ, "นโยบายและการปฏิบัติของรัฐบาลต่อปัญหาความมั่นคงชายแดนไทย-กัมพูชาและไทย-ลาว" รัฐาภิรักษ์ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, เมษายน 2526.

เพิ่มขึ้นจนอยู่ในระดับที่สามารถจะคุกคามประเทศไทยได้⁴⁸ ทั้ง ๆ ที่ตามสภาพความเป็นจริงแล้ว เวียดนามซึ่งเป็นประเทศที่ร่ำศึกสงครามมาเป็นเวลานานไม่ว่า ด้วยเหตุนี้ ไทยจึงถือว่าการให้ความช่วยเหลือเวียดนามของสหภาพโซเวียตเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของไทยที่มีความร้ายแรงรองจากเวียดนาม ซึ่งเป็นภัยร้ายแรงอันดับหนึ่งของไทย⁴⁹ และจากการสัมภาษณ์ผู้กำหนดนโยบายระดับสูงของไทยจำนวนหนึ่งในปี ค.ศ. 1984 โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์-บริพัตร ปรากฏว่าบรรดาผู้นำเหล่านั้นมีความเชื่อว่า เวียดนามนั้นเป็นเพียงตัวแทนของสหภาพโซเวียตเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะสามารถเจรจากับเวียดนามได้สำเร็จก็อาจจะไม่สามารถแก้ไขปัญหากัมพูชาได้⁵⁰

ด้วยความเชื่อดังกล่าว ผู้นำไทยจึงหยิบยกเอาปัญหากัมพูชามาเจรจากับสหภาพโซเวียต ทุกครั้งที่มีโอกาส โดยเฉพาะ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1985 นายอาสา สารสิน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศไทยได้เชิญ นายวาเลนไทน์ คาสเชกิน ทูตโซเวียต ประจำประเทศไทย มาพบที่กระทรวงการต่างประเทศ โดยมีบรรดาทูตอาเซียนร่วมเป็นสักขีพยาน เพื่อแจ้งให้ทราบว่า ไทยและกลุ่มอาเซียนมีความวิตกกังวลต่อสถานการณ์ในภูมิภาคนี้ และเห็นว่าสหภาพโซเวียตเป็น

⁴⁸ มีผู้สังเกตการณ์เกี่ยวกับประเทศไทยวิจารณ์ว่า กองทัพไทยนั้นไม่อาจจะต้านทาน กองทัพเวียดนามได้ ถ้าเวียดนามต้องการบุกไทยก็จะสามารถทำได้ใน 1 อาทิตย์เท่านั้น อ่าน บทวิจารณ์เหล่านี้ได้จาก John Mcbeth, "Thailand's rush to Re-Arm" Far Eastern Economic Review, 19 October 1979. Harvey Nasseran, "Thailand Awaiting The Explosion" The Nation 24 March 1976. Peter Navarro "If Thailand is Periled" New York Times, 9 July 1980.

⁴⁹ กระทบล ทองธรรมชาติ และคณะ, "ทัศนะชนชั้นนำของไทยต่อความมั่นคงแห่งชาติ.", หน้า 69.

⁵⁰ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร, "สุโณมนหน้าใหม่ . อาเซียน-เวียดนามกับปัญหากัมพูชา." เอกสารวิชาการ สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรกฎาคม 2528, หน้า 17.

มหาอำนาจที่ไทยและกลุ่มประเทศอาเซียนอื่นๆ ยอมรับว่ามีบทบาทในการฟื้นฟูสันติภาพปัญหาแกมพูชา จึงน่าจะเป็นพันธมิตรที่สหภาพโซเวียตจะกระทำในสิ่งที่ยืนยันว่าได้พยายามฟื้นฟูสันติภาพขึ้น ไทย และกลุ่มประเทศอาเซียนจึงขอร่วมกันให้สหภาพโซเวียตยุติการให้ความช่วยเหลือเวียดนาม โดย เฉพาะในสิ่งที่จะช่วยให้เวียดนามสามารถปฏิบัติการอยู่ในแกมพูชาได้ ซึ่งฝ่ายสหภาพโซเวียตก็ได้ ตอบว่า สนใจที่จะทำตามที่ไทยและกลุ่มอาเซียนขอร้อง แต่ติดขัดที่อุปสรรคสำคัญคือมีประเทศที่ 3 เข้ามาแทรกแซงในภูมิภาคนี้⁵¹

นาวาตรีประสงค์ สุ่นศิริ เลขาธิการนายกรัฐมนตรีคนปัจจุบัน ได้เคยแสดงทัศนะต่อ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตไว้ในขณะที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคง แห่งชาติไว้ว่า

....การที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตดีขึ้นนั้น ผมเห็นว่าขึ้นอยู่กับสหภาพ-โซเวียตทั้งหมดว่าต้องการให้ความสัมพันธ์ดีขึ้นหรือไม่ เพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ ทุกวันในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอินโดจีนเป็นปัญหาที่สหภาพโซเวียตทำขึ้นจริงๆ ไม่คำนึงว่าจะทำ ให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้รวมทั้งไทยกับสหภาพโซเวียตเสื่อมโทรมลง แค่ไหน ความจริงแล้ว ประชาชนคนไทยกับชาวโซเวียตไม่เคยมีปัญหาซึ่งกันและกัน และใน ประวัติศาสตร์อันยาวนานของไทยที่ผ่านมา ก็ไม่เคยเลยสักครั้งที่คนไทยบุกกรุกเข้าไปทำร้ายประชาชน ชาวโซเวียตหรือทำให้ประชาชนชาวโซเวียตเดือดร้อน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในอินโดจีนขณะนี้ต่าง หากที่ทำให้เรามีความเห็นทางการเมืองไม่ตรงกัน ประเทศไทยเป็นประเทศเล็กที่มีความสนใจ ที่จะทำให้ประเทศของตนมั่นคง และประชาชนมีความสงบสุขมากกว่าสิ่งอื่นใดทั้งหมด แต่สงคราม ในแกมพูชาเป็นสงครามที่เกิดขึ้นจากการที่โซเวียตถือหางสนับสนุนเวียดนาม ด้วยการจัดส่งอาวุธ ยุทโธปกรณ์ให้เพื่อใช้ในการยึดครองประเทศแกมพูชา จนทำให้ประเทศของเราต้องเผชิญกับปัญหา ต่าง ๆ อย่างที่ทราบกันดี

ผมอยากจะเรียนว่า ประเทศของเราค่อนข้างโซคร้ายที่มีผู้อพยพมาอาศัยอยู่หลายแสนคน ในขณะที่สหภาพโซเวียตโซครดีมา เพราะไม่มีผู้อพยพเลยแม้แต่คนเดียว. . . เราเคยเรียกร้อง ให้สหภาพโซเวียตยุติการสนับสนุนเวียดนามในการยึดครองแกมพูชา และเรียกร้องให้สหภาพโซเวียต ร่วมมืออย่างจริงจังกับประเทศไทยและอาเซียน เพื่อช่วยกันค้นหาความเป็นไปได้ในการสร้าง-สรรค์สถานการณ์ต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้สงบสุขขึ้น แต่คำเรียกร้องของ เราก็ไม่ได้รับการตอบสนองด้วยดี นอกจากการโฆษณาชวนเชื่อที่รังแต่จะก่อให้เกิดความหวาด ระวังแคลงใจและความไม่ไว้เนื้อเชื่อใจต่อโซเวียตในทุกวันนี้. . .⁵²

51 สยามจดหมายเหตุ, ปีที่ 10 ฉบับที่ 14, หน้า 374-375

52 สยามรัฐ, 24 ตุลาคม 2524, หน้า 4.

พลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยก็ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

....ปัญหาแกมพูชาเป็นปัญหาที่ไทยจะละเลยเสียมิได้ เพราะตั้งแต่เวียดนามกริธาทัพเข้ายึดครองแกมพูชาเมื่อปลายปี 1978 ประเทศไทยได้รับความกระทบกระเทือนเป็นอย่างมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ. . . ปัญหาแกมพูชานั้นเป็นปัญหาระหว่างประเทศ เป็นปัญหาซึ่งตั้งถิ่นของมหาอำนาจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของเอเชียตะวันออกเฉียงกว้างขวาง. . .⁵³

และ

....เป็นเรื่องน่าเศร้าที่เวียดนามยอมเป็นตัวแทนในเอเชียของสหภาพโซเวียต เพื่อแลกกับการบรรลุผลของความทะเยอทะยานในการมีอำนาจเหนืออินโดจีน สมาชิกกลุ่มอาเซียนมีความวิตกกังวลเป็นอย่างมากกับการสมรู้ร่วมคิดระหว่างโซเวียตกับเวียดนาม รวมทั้งผลที่ตามมาอันกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของกลุ่มอาเซียน อย่างน้อยที่สุดการที่กองเรือแปซิฟิกของโซเวียตเข้ามาอยู่ในน่านน้ำเอเชียอาคเนย์ด้วยการอำนวยความสะดวกของเวียดนามย่อมมีความเป็นไปได้ที่โซเวียตจะทำการข่มขู่ คุกคามและใช้กำลังต่อประเทศในภูมิภาคนี้ นิสัยชอบการใช้กำลังของโซเวียต ได้แสดงให้เห็นจากการรุกรานอาฟริกาใต้และการทำลายเครื่องบินของสายการบินเกาหลีที่มีผู้โดยสารชาวไทยอยู่ด้วยมาแล้ว. . .⁵⁴

....เวียดนามเกรงว่าการกระทำต่อแกมพูชานั้นเป็นการกระทำที่ผิด จึงหันไปหาสหภาพโซเวียต เพื่อว่าการรุกเข้าไปในแกมพูชาจะได้มีลูกพี่ลูกน้อง ซึ่งสหภาพโซเวียตก็ได้ให้การสนับสนุนเวียดนามทางเศรษฐกิจประมาณปีละ 1 พันล้านเหรียญฯ ทางอาวุธ 800 ล้านเหรียญฯ เป็นตัวเลขที่แน่ชัด. . .⁵⁵

⁵³สุนทรพจน์ของพลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในโอกาสเปิดการสัมมนาเรื่อง "บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในด้านความมั่นคงและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ" ณ กระทรวงการต่างประเทศ, 14 กุมภาพันธ์ 2526.

⁵⁴"Thailand's Perception of Regional Order in Southeast Asia"
A Speech given by H.E. Air Chif Siddhi Savetsila Minister of Foreign
Affair at COSMOS Club, Washington D.C., October 7, 1983, p. 4.

⁵⁵พล.อ.อ.สิทธิ เศรษฐศิลา ให้สัมภาษณ์ในรายการ "สนทนาปัญหาบ้านเมือง"
วันที่ 18 สิงหาคม 2528 เวลา 21.00 น. ทางโทรทัศน์ช่อง 3.

ท่าทีของผู้ตัดสินใจนโยบายระดับสูงของไทยที่ได้กล่าวมา สะท้อนให้เห็นถึงการมองเห็นภัยจากสหภาพโซเวียตในการให้การสนับสนุนเวียดนามในปัญหาแกมพูชา ซึ่งการมองเห็นภัยดังกล่าวมีผลทำให้ผู้ตัดสินใจนโยบายของไทยหันมาพิจารณาปรับปรุงความสัมพันธ์กับมหาอำนาจอื่นเพื่อถ่วงดุลภัยกับภัยนั้น อันเป็นลักษณะการทูตไทยตั้งแต่สมัยโบราณดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 และเห็นว่ามหาอำนาจที่พอจะเป็นที่พึ่งได้ก็คือ จีนและสหรัฐฯ ไทยจึงได้หันไปพยายามรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ได้ซบเซาลงเป็นอย่างมากหลังปี ค.ศ. 1975 โดยได้สนับสนุนให้มีการพบปะปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนการเยือนซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับสูงและผู้นำของไทยกับสหรัฐฯ ซึ่งทางฝ่ายสหรัฐฯ ก็ได้ตอบสนองต่อท่าทีของไทยเป็นอย่างดี โดยการยืนยันว่าสหรัฐฯ พร้อมที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายใต้สนธิสัญญากรุงมนิลา ในอันที่จะช่วยเหลือปกป้องอธิปไตยจากการรุกรานจากภายนอก ซึ่งในทางปฏิบัตินั้นสหรัฐฯ ก็ได้ส่งอายุขัยโทปกรณอันทันสมัยชนิดต่าง ๆ มาให้ไทยและเปิดโอกาสให้หน่วยรบต่าง ๆ ของกองเรือที่ 7 ของสหรัฐมาร่วมซ้อมรบกับกองทัพไทยหลายครั้ง นอกจากนี้ยังได้ให้ความช่วยเหลือแก่ไทยเป็นมูลค่านับร้อยล้านเหรียญสหรัฐฯ⁵⁶

สิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่ไทยจะหันกลับไปพึ่งพิงสหรัฐฯ ในด้านความมั่นคงอีกครั้งหนึ่งก็คือ โครงการสะสมอาวุธยุทธโปกรณ์สำรองสงคราม ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ในการตั้งคลังสำรองอาวุธขึ้นในประเทศไทย โดยกำหนดไว้ว่าการเบิกใช้อาวุธจากคลังสำรองนั้นจะเป็นไปในลักษณะที่ผู้เบิกจะต้องจ่ายคืนที่คลัง ซึ่งเท่ากับว่าสหรัฐฯ ได้เข้ามาบริการขายอาวุธในประเทศไทย ซึ่งจะช่วยให้ผู้นำไทยมีความมั่นใจมากขึ้นว่าจะไม่เกิดการขาดแคลนอาวุธในขณะที่ไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์วิกฤติทางทหาร อีกทั้งผู้นำไทยยังหวังว่า

⁵⁶ สุรชาติ บำรุงสุข. "ไทย-สหรัฐฯ ความสัมพันธ์ทางทหารยุคเปรม-จรแกน" เอกสารวิชาการ สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529, หน้า 6. และอ่านรายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางด้านการทหารระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ในยุคหลังสงครามเวียดนามได้ใน Sukhumbhand Paribatra, "In Search of Security Thailand's Armed Force and Defence Since 1975" Institute of Security and International Studies, Chulalongorn University, February, 1986.

โครงการคลังอาวุธสำรองสงครามดังกล่าว จะช่วยป้องปรามมิให้ประเทศศัตรูตัดสินใจรุกราน
ประเทศไทยได้ง่าย ๆ

อย่างไรก็ตามบทเรียนจากสงครามเวียดนามที่ผ่านมาได้ทำให้ประเทศไทยไม่สู้มั่นใจใน
ความมั่นคงของสหรัฐฯ ดังนั้นไทยจึงได้หันมากระชับความสัมพันธ์กับจีนให้มีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น
ขึ้น เพื่อเพิ่มความมั่นใจในการเผชิญหน้ากับเวียดนามและสหภาพโซเวียตอีกทางหนึ่ง เหตุผลที่
ไทยเลือกที่จะดึงจีนเข้ามาช่วยถ่วงดุลย์กับภัยคุกคามจากเวียดนามและสหภาพโซเวียตก็คือ จีนมี
ความขัดแย้งอย่างรุนแรงอยู่กับเวียดนามและสหภาพโซเวียต ดังนั้นเป้าหมายของจีนในปัญหา
กัมพูชาจึงต้องสอดคล้องกับเป้าหมายของไทยอย่างแน่นอน คือการต่อต้านการขยายอิทธิพลของ
ประเทศทั้งสอง ด้วยเหตุนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและไทยภายหลังจากที่ได้เกิดปัญหากัมพูชาขึ้น
จึงทวีความใกล้ชิดสนิทสนมกันขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากกรณีที่จีนขายน้ำมันให้แก่ไทยในราคา
มิตรภาพในปี 1976 จีนถึงขายอาวุธยุทโธปกรณ์ให้แก่ไทยในปัจจุบัน⁵⁸

ดร.เขียน ธีระวิทย์ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนในปัจจุบันว่า

....ทั้งไทยและจีนเป็นประเทศที่ผลประโยชน์อันชอบธรรมถูกทำลายโดยการกระทำของเวียดนาม
ฉนั้นไทยและจีนจึงมีความเห็นเกี่ยวกับเวียดนามคล้ายคลึงกันมาก แตกต่างกันเพียงมาตรการการ
ตอบโต้การขยายตัวของเวียดนาม เพราะจีนเป็นมหาอำนาจเขาจึงกล้าสนับสนุนกองกำลังต่อต้าน
เวียดนามอย่างหนักและด้วยกำลังของไทยเน้นทางด้านการเมืองและผ่านองค์การสหประชาชาติ
เรื่องนี้เกิดจากผลประโยชน์สอดคล้องกันเพื่อต่อต้านผู้รุกราน ความใกล้ชิดจึงมีมากเป็นธรรมดา
ไม่มีข้อตกลงใดที่เป็นพันธมิตรทางทหาร แต่มีการร่วมมือกันบ้างในการสนับสนุนเขมรที่เป็นกอง
กำลังต่อต้านเวียดนาม ไทยอาจจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านอาวุธ แต่คงไม่มีข้อผูกพัน ใน

57

สุรชาติ บำรุงสุข, "ไทย-สหรัฐฯ ความสัมพันธ์ทางทหารยุคเปรม-เรแกน",
หน้า 92-93. และสุรชาติ บำรุงสุข, บรรณาธิการ, "นันททัศนะว่าด้วยคลังอาวุธสำรอง
(War Reserve Stockpile)" เอกสารวิชาการ สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กุมภาพันธ์ 2530, หน้า 129-131

58

มีข่าวว่ากองทัพอากาศไทยสั่งซื้อปืนต่อสู้อากาศยานจากจีนในราคามิตรภาพและมี
แนวโน้มว่าจะสั่งซื้อเฮลิคอปเตอร์อีก มติชน, 4 มีนาคม 2530, หน้า 8.

อนาคตเงินอาจจะขายอาวุธให้ไทยก็ได้ . . . 59

การที่ไทยหันมากระชับความสัมพันธ์กับจีนในยุคหลังสงครามเวียดนามนั้น ก่อให้เกิดความตกใจและไม่พอใจให้แก่สหภาพโซเวียตเป็นอย่างมาก⁶⁰ ทั้งนี้เพราะจีนและสหภาพโซเวียตนั้นต่างก็เป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งซึ่งกันและกัน สหภาพโซเวียตได้แสดงความไม่พอใจในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนอยู่เสมอทั้งโดยการกระทำและคำพูด ดังเช่นคราวที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียตในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1979 และได้ชี้แจงถึงมติของกลุ่มอาเซียนต่อปัญหาแกมพูชา⁶¹ ที่ให้มีการถอนทหารต่างชาติออกจากแกมพูชา นายอเล็กไซ โคซิกิน รัฐมนตรีต่างประเทศโซเวียตได้แสดงความไม่พอใจและกล่าวว่า มติของกลุ่มอาเซียนดังกล่าวเป็นมติที่เข้าข้างจีน⁶¹ และต่อมาในวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1980 หลังจากที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีไทยเดินทางกลับจากการ เยือนจีนได้ไม่นาน กองเรือรบโซเวียตจำนวน 4 ลำ อันประกอบไปด้วย เรือบรรทุกเครื่องบิน Minsk หมายเลข 042 เรือลาดตระเวน Epetropavlofsk หมายเลข 558 เรือฟริเกต Letuchky หมายเลข 646 และเรือหาล่าว Deflexor ได้แล่นเข้ามาใกล้น่านน้ำไทยในบริเวณที่ห่างจากกระยองและสัตหีบไม่ถึง 100 ไมล์ ซึ่งตามรายงานของกรมประมง กองเรือรบดังกล่าวได้มุ่งหน้าเดินทางไปทางเกาะกระ ปากใต้ของไทยและขณะที่เดินทางไปนั้น มีเครื่องบิน บินขึ้นลงตลอดเวลา ทั้งนี้ทางสหภาพโซเวียตมิได้แจ้งจุดประสงค์ที่กองเรือรบของตนปรากฏขึ้นใกล้น่านน้ำไทยแต่อย่างใด⁶²

59 สัมภาษณ์ ดร.เชียน อีระวิทย์, ผู้อำนวยการสถาบันเอเชีย, ใน "ไทยกับปัญหาแกมพูชา." เอกสารวิชาการ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สิงหาคม 2528, หน้า 85-87.

60 Sarasin Viraphol, Directions of Thai Foreign Policy P. 25.

61 สยามรัฐ, 3 เมษายน 2522, หน้า 5.

62 ชาญ อังศุโชติ, "การมาเยือนของกองเรือโซเวียต" สราญรมย์ ปีที่ 16, 10 กุมภาพันธ์ 2524, หน้า 353-355

ท่าที่ของฝ่ายไทยในเรื่องนั้นปรากฏว่า พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวง การต่างประเทศของไทยได้มีคำสั่งให้อธิบดีกรมการเมือง เชียงเอกอัครราชทูตโซเวียตประจำ- ประเทศไทยมาพบเพื่อสอบถามถึงวัตถุประสงค์ของกองเรือดังกล่าว และแจ้งให้สหภาพโซเวียต ทราบถึงความวิตกกังวลของรัฐบาลและประชาชนชาวไทยเกี่ยวกับเรื่องนี้ อีกทั้งยังได้ขอร้องว่า ในโอกาสต่อไป ถ้ากองเรือโซเวียตจะแล่นเข้าใกล้น่านน้ำไทยอีก ก็ขอให้แจ้งให้รัฐบาลไทย ทราบอย่างเป็นทางการล่วงหน้าด้วย⁶³

เหตุการณ์นี้ได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาแก่อีโคโนมิสต์ในกรุงเทพฯ อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ เพราะเรือบรรทุกเครื่องบิน Minsk ของสหภาพโซเวียตนั้น เป็นเรือรบที่ทันสมัยมากมีฉายาว่า "มฤตยูลอยน้ำ" นักการทหารเชื่อกันว่ากำลังรบทางอากาศของเรือดังกล่าวนี้เหนือกว่าสหรัฐฯ โดยเฉพาะจรวดจากเรือสู่อากาศ ระบบทำลาย ระบบค้นหาเรือดำน้ำ การปรากฏตัวของกอง เรือดังกล่าวจึงเท่ากับเป็นการข่มขู่ประเทศไทย⁶⁴

อย่างไรก็ตาม ขณะที่ความสัมพันธ์ทางด้านการเมืองระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียต ดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นนั้นสิ่งที่ดำเนินควบคู่กันไป คือความสัมพันธ์ทางด้านการค้าที่พัฒนาก้าว หน้าขึ้นเป็นอย่างมาก มีการติดต่อซื้อขายกันระหว่างภาคเอกชนของไทยกับรัฐบาลโซเวียต โดย ปรากฏว่ามีนักธุรกิจไทยเดินทางไปยังสหภาพโซเวียตหลายคณะเพื่อหาช่องทางในการค้าขายระหว่าง กัน อาทิเช่น คณะของนายชาติรี โสภณพานิช ซึ่งเดินทางไปเมื่อเดือนกันยายน 1984 นอกจากนี้ นั้นผู้แทนระดับสูงจากภาครัฐบาลของไทยก็ได้เดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียตในระยะเวลาเดียวกัน เช่น คณะของนายอุกฤษ มงคลนาวิน ประธานสภาผู้แทนราษฎร คณะของนายอาสา สารสิน ก็ได้เดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียตในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน⁶⁵ ผลของการติดต่อกันอย่าง คึกคักในช่วงนี้ทำให้สหภาพโซเวียตสั่งซื้อสินค้าประเภทเกษตรกรรมจากไทยหลายรายการ

⁶³ ไทยรัฐ, 4 พฤศจิกายน 2523, หน้า 16.

⁶⁴ ไทยรัฐ, 4 พฤศจิกายน 2523, หน้า 5.

⁶⁵ Sompong Kittinaradorn, "More Trade May Help to Improve Thai-Soviet Ties" The Nation November 7, 1984, P. 4.

นอกจากนั้นสหภาพโซเวียตยังได้ทำข้อตกลงซื้อสินค้าจากไทยในช่วงปี 1984-1986 อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งเท่ากับว่าไทยสามารถหาตลาดใหม่ได้อีกแห่งหนึ่ง⁶⁶

แต่กระนั้น ปัญหาแกมพูชาก็ยังเป็นปัญหาใหญ่ในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียต อยู่ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1987 พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา มีกำหนดการเยือนสหภาพโซเวียตอย่างเป็นทางการ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการเยือนครั้งนี้ ก็คือเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในประเด็นการเมืองกันอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา

พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา กล่าวว่า จะยกประเด็นปัญหาแกมพูชาขึ้นมาเจรจากับผู้นำโซเวียต แม้ว่าจะยอมรับว่าสหภาพโซเวียตไม่มีทางที่จะยุติการให้ความช่วยเหลือแก่เวียตนาม และไม่มีทางยอมปล่อยที่ยืนของตนในอ่าวคัมราทั้นและเมืองท่าคานังอย่างเด็ดขาด การเจรจาครั้งนี้จึงหวังได้แต่เพียงเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันเท่านั้น มีอาจหวังได้ว่าจะสามารถทำในสิ่งที่แม้แต่มหาอำนาจอย่างจีนยังทำไม่ได้ คือการแยกเวียตนามกับสหภาพโซเวียตออกจากกัน⁶⁷

ทัศนะของรัฐมนตรีต่างประเทศของไทยดังกล่าว ชี้ให้เห็นได้ว่าการเดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียตในเดือนพฤษภาคม ปีนั้นมิได้แสดงถึงการมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตแต่อย่างใด ในทำนองเดียวกัน การที่นายเอ็ดควาร์ด เซาร์ตันด์เซ รัฐมนตรีต่างประเทศของสหภาพโซเวียตแวะประเทศไทยระหว่างการเยือนประเทศในเอเชียของเขาในเดือนมีนาคมปี 1987 ก็มีได้แสดงว่าไทยกับสหภาพโซเวียตจะสามารถจัดการความขัดแย้งในปัญหาแกมพูชาออกไปได้ ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐมนตรีต่างประเทศของโซเวียตตอบคำถามของผู้สื่อข่าว ณ กระทรวงการต่างประเทศในวันที่ 2 มีนาคม 2530 ว่า เขามีให้นำเอาข้อตกลงใหม่ ๆ เกี่ยวกับการแก้ปัญหาแกมพูชามาทหารือแต่อย่างใด เพียงแต่ได้มีการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในปัญหานี้กับพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา เท่านั้นและคิดว่าจะต้องมีการหารือกันในรายละเอียดต่อไปในคราวที่พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา เดินทางไปเยือนมอสโกว์ ในเดือนพฤษภาคม ศกนี้

Ibid.,

"Courting Moscow at Arm's Length" The Nation January 7,

แม้ว่าในปัจจุบันจะปรากฏว่ามีความพยายามที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ระหว่างไทยกับโซเวียตอยู่อย่างสม่ำเสมอ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างกันก็มิได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นยังมีแนวโน้มว่าความสัมพันธ์ที่มีต่อกันอาจจะเลวลงไปกว่านี้ก็ได้

ในกัมพูชายังคงยึดเชื้อและก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่ประเทศไทยอยู่ โดยสหภาพโซเวียตยังคงยื่นยัดให้ความช่วยเหลือเวียดนามต่อไป เนื่องจากกระทำการกล่าวจะส่งผลให้ไทยต้องหันไปผูกพันตัวกับจีนและสหรัฐฯ ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น เพื่อถ่วงดุลอำนาจในด้านความมั่นคงปลอดภัย ผลที่ตามมาก็คือ ไทยต้องกลายเป็นฝ่ายตรงข้ามกับสหภาพโซเวียตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองนอกเหนือไปจากความสัมพันธ์ระหว่างโซเวียตกับเวียดนามในปัญหา กัมพูชา ซึ่งเป็นอุปสรรคเดิมที่มีอยู่แล้วอันจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตต้องตกอยู่ในภาวะที่ยากแก่การพัฒนายิ่งขึ้นไปอีก

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย